

(Нови Репортер, 18.11.2009)

По завршетку Бутмирског самита високи представник УН/ЕУ за БиХ Валентин Инцко дао је врло индикативну оцјену да ће „због пропалог покушаја да се договоре, босански лидери одговарати пред историјом“. Позивање на суд историје, баш као и позивање на божију правду, обично указује на немоћ да се нешто ријеши у догледно вријеме у овоземаљским оквирима. Обрнуто сразмјерно спектакуларној сценографији и високом рангу иностраних и домаћих актера овог скупа, организатори као да су се унапријед били помирили са никаквим резултатом. Са једне стране, знало се да радикални предлози међународних посредника (укидање ентитетског гласања, замјена Савјета министара класичном владом, увођење инокосног предсједника државе) представници РС не могу бити прихватити, јер би то практично значило самоукидање ентитета. Са друге стране, пак, предлагачи овог пута нису посегли за већ уобичајеним методама притисака, пријетњи, уцјена и завртња руку, а „бонска овлаштења“, која и актуелном високом представнику дају одријешене руке, нико није ни поменуо. У ваздуху је остало да виси питање шта је све то требало да значи.

Да ли су Вашингтон и Брисел, на прагу изборне године у БиХ, привремено одустали од тврде политике да некооперативним локалним лидерима не би подигли популарност у наоштраним националним базама? Да ли недавну изјаву Олија Рена „да се у ЕУ не могу примати протекторати“ треба протумачити као намјеру Вијећа за имплементацију Дејтонског споразума да, половином идуће године, повуче ОХР из БиХ и напokon је препусти домаћој демократији? Да ли је у потрази за новим политичким рјешењима, посљедњи пут тестиран онај стари: централизација и унитаризација БиХ као једини начин да се створи функционална и самоодржива држава? Постбутмирско вријеме није потврдило ниједну од поменутих претпоставки, али се на политичком хоризонту све јасније препознаје нешто што се посљедњих мјесеци могло само наслутити. Турска дипломатија се неочекивано, муњевито и агресивно укључује у балканске односе, а бутмирски неуспјех евроамеричких посредника био је вјероватно испланиран као алиби да јој се широм отворе врата БиХ.

Зашто баш Турској? Турска има дугу традицију империјалне дипломатије која је посебно везана за Балкан. А ту је на своме заласку за собом оставила и бројне и виталне

територијалне концентрације муслиманских вјерника међу Албанцима, Македонцима и Црногорцима. Штавише, Бошњаци у БиХ и Санџаку, стопроцентно су, ако не активни оно бар традиционални муслимански вјерници. Ова велика и многољудна земља представља геополитички мост на размеђу Оријента и Окцидента, а посљедњих година се налази у великој економској и политичкој експанзији. Иако вјерски – муслиманска, Турска је још од кемалистичке револуције постала изразито секуларна и западно оријентисана држава. Као важан и поуздан регионални савезник САД, одавно је чланица НАТО-а и већ годинама упорно чека пред вратима ЕУ. Није ли онда политички сасвим разумљиво да је Запад анимирао турску дипломатију да помогне у рјешавању проблема на овом дијелу Балкана, тим више што је ОХР запао у ћорсокак, а уз то су се појавили и Руси да им закомпликују посао. На другој страни, турска влада Таиба Ердогана добила је тако шансу да, умирујућим наступом према својим политички све радикалнијим истовјерницима у Сарајеву и Новом Пазару, докаже своја проевропска опредјељења и заслужи улазницу у Европску унију.

Али, прича о турском повратку на Балкан са благословом Запада, на Бутмиру није почела, него је само добила своју немушту потврду. Под утиском серије нових догађаја, већ је заборављено „спонтано и самоиницијативно“ ангажовање турске дипломатије око измирења двојице водећих политичких Санџаклија Љајића и Угљанина и министара у влади Србије, које је у нашој јавности изазвало више чуђење и подсмјех него забринутост и револт. Да нам се нешто слично догодило са Русима или Американцима, и јавност и политичке странке у Србији би се истог дана подијелиле на „гробаре“ и „делије“. Али, пошто су их Карађорђе и Милош испрашили у два устанка, Турке изгледа овдје нико није схватио као озбиљну силу. Осим тога, и они су понудили инвестиције и кредите, а Србија се на то лако разњежи чак и када се ради „о нашим вјековним непријатељима“, који су сада поново дошли да уређују у нашој земљи.

Но, тек што је турски министар вањских послова Ахмет Давутоглу са српским министрима Сулејманом Угљанином и Расимом Љајићем, као муслиман са муслиманима, ефикасно ријешао спор у Новом Пазару, предсједник Турске Абдулах Гул је понудио посредовање у спорним питањима између Србије и БиХ. При томе је занемарио да Србија има неспоразума само са једном њеном половином, док са другом толико добро сарађује да има и специјалне везе, да проблеми примарно постоје између двије половине БиХ и да ће једна од њих врло негативно реаговати на турско посредовање.

У међувремену се поново огласио и реис-ул-улема Церић, који је, због страначких подјела у Сарајеву, постао најјачи глас бошњачког, не само вјерског него и политичког јединства. Онај исти реис-ефендија, који је почетком године, приликом посјете санџачком муфтији Зукорлићу, говорио о дискриминацији муслимана у Србији, сада је поново изненадио изјавом „да је Турска матица за све Бошњаке“. Анкара није губила

вријеме, па се министар вањских послова Давутоглу, мимо својих раније планираних обавеза, обрео на Башчаршији баш негдје у вријеме када је Додик слетио у Београд да тик уз Тадића поздрави Медведева.

Тако се, изгледа, заокружила нова међународно-политичка схема за Балкан, а прије свега за БиХ, која је њена најосјетљивија тачка. Бошњаци су добили своју националну „матицу“, илити оно што је за њихове комшије Србија, односно Хрватска, а за то постоји и одговарајућа историјска основа. Бошњаци (раније Муслимани, још раније национално неопредијељени муслимани) настали су исламизацијом хришћана током вишевековне османлијске окупације БиХ, многи од њих су са распадом Царевине, или током каснијих криза одселили у Турску, па су и родбинске везе на линији Босна-Анадолија врло раширене и снажне. Колико је та веза са Турцима, упркос даљини, страном језику и неславенском поријеклу, остала емоционално јака у народу, јасно показује навијање Бошњака на утакмицама када против турске репрезентације игра било која друга, а поготово Србије и Хрватске. Сада је, међутим, та веза негдје у врху евроатлантског савеза прећутно легитимисана као право Турске на спољнополитичко мијешање у својој интересној зони. Од сада ће прва линија одговорности за БиХ, поред Београда и Загреба, очигледно обухватати и Анкару, а у другој линији – православну Русију, католичку Европу, и онај дио исламског свијета који контролишу САД. Дакле, готово онако како је предвидио Хантингтон у своме Сукобу цивилизација.

Зашто се Вашингтон одлучио за ово престојавање и изненадно убацивање у игру свог најпоузданијег савезника међу исламским земљама? Да ли да би преко Турске парирао продору руске спољне политике на Балкан? Да ли да би себе и европске савезнике растеретио притиска Свјетске конфереције исламских земаља да нешто ефикасније учине за муслимане у БиХ? Да ли због тога да би, у прилог глобалног партнерства са Русијом према Ирану, Авганистану и сл., склонио САД са једне мање важне тачке разилажења са Москвом? Да ли да би Европљане увјерио у немоћ њихове „меке моћи“ да рјешава проблеме у властитом дворишту? Да ли да би Турској „намјестио лопту“ да се, конструктивним уплитањем у балканске спорове, препоручи ЕУ као спасоносни катализатор интеграције муслиманских печалбара у Британији, Француској, Њемачкој, Холандији итд.

У свакој варијанти Американци на Турску рачунају као на свога играча, без обзира на то што је на власти исламистичка партија Таипа Ердогана, која је непрестано у латентном сукобу са кемалистички настројеном армијом. Уосталом, секуларни режим у Анкари доказао се када је најважније: и током ратова у Ираку и Авганистану, и у конфронтацији са Ираном, и у савезништву са Израелом, био је непоколебљиво лојалан НАТО-у, односно САД, насупрот већини муслимана у цијелом свијету. Другим рјечима, Турци су задужени да међу Бошњацима у БиХ (и Санџаку) охрабре оне муслимане који дијеле

западне вриједности вјерске толеранције, мултикултурализма, људских права и сл., односно обесхрабре оне друге који су већ увелико кренули пут вахабизма, радикализма и милитаризма. Ко би то боље могао да обави до ли Турци као најближи рођаци.

Не може се рећи да дио Давутоглуове реторике није био на тој линији не само у званичним разговорима, па вриједи поменути неке суптилно артикулисане пасаже: „За муслимане у БиХ дилема је како обиљежавати датуме, имена и догађаје из прошлости, који истовремено значе губитак независности домовине и почетак новог вјерског идентитета који је срцу драг, а за комшије немуслимане представља националну трагедију.“ Међутим, понесен фамилијарним осјећањима међу домаћинима и патриотским одушевљењем империјалном традицијом своје земље, турски министар је почео да описује османлијску окупацију као „златно доба“ и за комшије Србе. „Да није било Отоманске империје, Мехмед - паша Соколовић би био само сиромашан српски сељак ..., али захваљујући Отоманској држави он је постао лидер у свјетској политици.“ (...) „Београд XIV стољећа био је попут села, више од села, можда град, али, током Отоманске државе, Београд је постао главни, средишњи град Дунава, средишње Европе у том добу. У културном смислу постојале су стотине џамија и цркава.“ (...) „Сарајево је прототип отоманске цивилизације. Сарајево је прототип успона Балкана.“ (...) „Отоманска стољећа Балкана су успјешна прича. Сада је треба обновити.“ (Дани, Сарајево, 23,10.09, стр. 46-49.)

Тако је говорио Ахмет-ефендија уз напомену „да је дошао на мање од 24 сата између посјета Ираку и Албанији, јер је Босна ових дана у веома критичном тренутку трансформације“. Давутоглу јесте тек прије неколико мјесеци постао шеф турске дипломатије, али је сувише дуго спољнополитички савјетник Таипа Ердогана и универзитетски професор међународних односа, да би се његове ријечи могле схватити као политички гаф. Предавање које је стигао да изложи на конференцији „Отоманско наслеђе и балканска муслиманска заједница данас“, одржаној ономад у Сарајеву у хотелу знаковитог имена „Холивуд“, вјероватно неће ни охрабрити ни обесхрабрити исламски тероризам. Али ће, сасвим сигурно, пробудити сентименталне бошњачке успомене на „лијепи вакат беговата“ и не мање емотивну колективну меморију хришћанских комшија на „стољећа турског зулума“. Да су антагонизирана национална сјећања на исти период била жива и прије Алије, Радована и Бобана, свједочи, рецимо, податак да је у најбоља времена социјалистичког заједништва пропао републички пројекат да се напише заједничка „Историја БиХ“. Академици нису могли да се сложе да ли је „турски период“ био „период турске окупације“ (српски и хрватски историчари) или „период турске управе“ (муслимански историчари). Истовјерним локалним колегама проф. Давутоглуа ипак није падало на памет да комшијама, чији су преци били набијани на колац, препоруче обнову те „управе“ као формуле хуманизма и прогреса за XXI вијек. Турска је већ једном прије пола миленијума уништила средњовјековну босанску државу, а са оваком турском дипломатијом не пише се добро ни крхкој дејтонској творевини.

Американци, знамо, због властитог историјског (не)искуства немају разумијевање за та наша средњовјековна балканска оптерећења. Њих занимају садашњост и будућност исламског тероризма, који је 2001. грунуо на њихова врата. Међутим, да није само Турска упала у велики неспоразум са балканским хришћанима него и Америка са њом, свједочи чланак Сонера Чађаптаја у најновијем броју престижног америчког часописа Форин аферс од 01.11.09. На реторичко питање у наслову „Да ли Турска напушта Запад?“ овај истраживач са вашингтонског Института за блискоисточне политике даје недвосмислен одговор. Турска политика не само да напушта Запад, него се окреће радикалним исламским земљама, а оно што је у Вашингтону дуго толерисано као Ердоганова реторика за домаћу употребу, постало је масовно расположење народа и званична оријентација државе. Ако ту и такву Турску, Американци враћају на Балкан онда би, не само балкански народи и Русија, него и уједињена Европа требало да посумњају или у добре намјере или у добре процјене америчке администрације. А на почетку текста цитиране ријечи Валентина Инцка добијају пророчанско значење.